

Sigara İçen ve İçmeyen Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçmeye İlişkin Tutumları

• Yrd.Doç.Dr. Hikmet YAZICI*

Özet

Bu çalışmada sigara içen ve içmeyenlerin sigara içmeye yükledikleri anlamlar arasındaki farkın önemi araştırılmaktadır. Çalışmaya Karadeniz Teknik Üniversitesinden 450 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 248'i bayan 202'si erkek olup yaşları 18 ile 27 arasında değişmektedir (Ort = 21.72, Ss = 1.45). Araştırma grubundakilerin 185'i (% 41.11) sürekli sigara içicisi iken, 265'i (% 58.89) sigara içmemektedir. Sigara içmeye ilgili tutumlar 15 serilik ifadelerden oluşan bir araçla ölçülmüştür. Ölçekte yer alan ifadeler sigara içmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla ilgilidir. Elde edilen sonuçlar sigara içen ve içmeyenlerin sigara içmenin sonuçlarına farklı anlamlar yüklediklerini ve sigaranın olumlu ve olumsuz sonuçlarına ilişkin değişik işaretlemeler yaptıklarını göstermiştir. Sigara içenler sigaranın olumlu sonuçlarına, içmeyenler ise olumsuz sonuçlarına vurgu yapma eğilimi sergilemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, sigara içme tutumları, sigara içme alışkanlığı.

Abstract

This study examines the meaning of attributed to smoking between smokers and non-smokers. Four hundred and fifty students of the Karadeniz Technical University participated in the study. Age of respondents varied from 18 to 27 years (M = 21.72, SD = 1.45); 248 were female, 202 were male. In the present sample 185 participants were currently smokers (41.11 %) and 265 participants were non-smokers (58.89 %). Attitudes towards smoking were assessed by a series of 15 statements. These attributes were negative and positive consequences of smoking. Results show that smokers and non-smokers differ in their selection of important attributes, and vary in the importance assigned to the positive and negative outcomes of smoking. Smokers tend to emphasize positive outcomes and non-smokers tend to emphasize negative outcomes.

Key Words: University students, smoking attitudes, smoking addiction

*Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü.

Giriş

Sigara ve diğer maddelerin kullanımına ilişkin çalışmaların önemli bir kısmı, son yıllarda bilişsel ve sosyal öğrenme modellerine dayalı olarak sürdürülmektedir (Beck, Wright, Newman, & Liese, 1993). Bu modellere göre; sigara ve diğer maddelerin kullanımı ile, bunlarla ilgili beklentiler arasında ilişki vardır (Maisto, Carey, & Bradizza, 1999). Madde kullanımına ilişkin beklentiler, sosyal-bilişsel öğrenme yaşantıları içinde oluşmaktadır. Bireyler, bu yaşantılardan elde ettikleri bilgileri, sahip oldukları kişisel şemalara uygun şekilde yapılandırmaktadır. Şemalar, kişiye özgü bir yapıda olduğu için, bilgiyi yapılandırma sürecinde bazı bilgiler tamamen kazanılırken, bazılarının kazanımında seçiciliklere rastlanmaktadır (Mathews, 1997, s.47). Bu seçicilik diğer davranışlarda olduğu gibi, sigara içmeyle ilgili bilgiler için de geçerlidir. Bilginin kazanımı sürecindeki seçicilik, bireylerin sigara içmeyle ilgili tutum ve beklentilerini belirlemede ve farklılaştırmaktadır (Goldman & Rather, 1993).

Sigara içenlerin kişisel şemaları sigara içmeyenlere ve eski sigara içicilere oranla farklıdır (Shadel, Niaura, & Abrams, 2000). Çocukluk döneminde gelişmeye başlayan bu şemalar, her yaş düzeyindeki bireylerin sigara içme alışkanlığını etkilemektedir (Chassin, Presson, Rose, & Sherman, 1998). Bu şemalara dayalı olarak gelişen inançların ve temel fikirlerin oluşumunda, eksik ya da yanlış bilgilendirmelerin rolü vardır. Gerçekte olumsuz, ancak sosyal süreçlerle olumlu hale dönüştürülmüş olan bilgiler, bireylerin sigaraya başlama eğilimlerini artırmaktadır (Hine, Summers, Tilleczek, & Lewko, 1997).

Sosyal-bilişsel model, bilginin bireyin özgün değerlendirme sürecine dayalı olarak yapılandırıldığını vurgular. Sigara içme bu model içinde incelendiğinde, bu davranışla ilgili bilgilerin herkes tarafından aynı şekilde kazanılıp davranışa

dönüştürülemeyeceği anlaşılır. Bu nedenle, sigara içme davranışının kazanılmasında başka faktörlerin de etkili olduğu söylenebilir. Gillmore ve arkadaşları (2002), sigara içmeyle ilgili inançların önemli ölçüde sigara içmeye başladıktan sonra şekillendiğini belirtmişlerdir. Bu yaklaşıma göre sigara içme deneyimi sigaraya karşı olumlu ya da olumsuz tutumların geliştirilmesinde önemli işleve sahiptir. Bunun yanında, sigara içme alışkanlığı ve kendini sigara içmeyle özdeşleştirme de sigara içmeyi desteklemekte ve bu davranışı önlemeyle ilgili mesajlara karşı, savunucu tutumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Freeman, Hannessy, & Marzullo, 2001).

Sigara içmeyle ilgili bilişsel yapılar, erken yaşlarda oluşmaya başlamakta ancak bu alışkanlık genelde ergenlik döneminde ortaya çıkmaktadır (Copeland, Shope, & Waller, 1996; Ennett & Bauman, 1994). Sigara içen ilk örnekleri algılama biçimi (Gibbons, Helweg-Larsen, & Gerrard, 1995), akran grubu ve arkadaşlık ilişkileri (Killen ve diğ., 1997) bu alışkanlığın ortaya çıkmasında son derece etkilidir.

Bu çalışma, ergenliğin son dönemini yaşamakta olan üniversite öğrencilerine dönük olarak düzenlenmiştir. Entelektüel düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinin sigara içmeyle ilişkin bilişsel değerlendirmelerini incelemenin, daha anlamlı olduğu varsayılmaktadır. Sosyal-bilişsel bir modele dayalı olarak düzenlenen bu çalışmada, öğrencilerin sigara içmeyle ilişkin tutumları arasındaki farklılıkların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Öğrencilerin sigara içme tutumları; bilişsel bir bakış açısıyla; sağlık, sosyallik ve sigara içmeyle ilişkili olan diğer boyutlardan incelenmektedir.

Türkiye’de yapılan bazı araştırmalar (ör. Altındağ ve diğ., 2005; Pekşen ve diğ., 2005) öğrencilerin sigara içmeye başlama yaşının 14.1 ± 3.5 sigara içme yaygınlığının % 14 ile % 26.5 arasında olduğunu göstermiştir. Bu oran diğer ülkelerdeki yaygınlığa (Kenford, 2005) yakın bir düzeydedir. Sigara içme, üniversite öğrencilerinin geleneksel sağlık problemlerinden biridir (Basen-Engquist,

Edmundson, & Parcel, 1996; Weschler ve diğ., 2001). Bu nedenle, öğrencilerin önemli bir kısmı sigarayı bırakma isteğindedir (Çan ve diğ., 1998; Korkut, 1994). Azak'ın (2006) araştırması öğrencilerin % 80'inin gelecekte sigarayı bırakmayı düşündüğünü, % 80'inin bırakmayı denediğini ve %71,4'ünün bıraktıktan sonra yeniden başladığını ortaya çıkarmıştır. Calnan (1989) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; genç ergenlerin sağlık kontrol odağı ile sigara içme davranışları arasında, anlamlı bir ilişki vardır. Bu bağlamda, sigara içenler, sigaranın sağlığa verdiği zararlar konusunda, sigara içmeyenlere ve eski içicilere oranla, daha düşük düzeyde bilgi sahibidirler (Najem, Batuman, Smith, & Feuerman, 1997). Sağlıkla ilgili tutumların yanında, sigara içmeyle sosyal yaşantılar arasındaki ilişkinin nasıl algılandığı da önemlidir (Yazıcı, 2002). Öğrenciler sosyal etkileşimler ya da özdeşleşme çabaları sonucu sigara içmeye başlayabilmektedirler. Bu çabalar, etken ya da edilgen nitelikte olmaktadır. Bireyler sigara içen arkadaşlarından etkilendikleri gibi, akran grubunda bulunanları etkileyerek, onların da sigaraya başlamalarına neden olmaktadır (Graham, Marks, & Hansen, 1991). Bu tür davranışsal sonuçlar, sigaranın sosyal etkileşimi destekleyici bir araç olarak algılanmasıyla ilişkilidir.

Özetle belirtmek gerekirse, öğrencilerin sigara içmeye yükledikleri anlamlar, bu davranışın sürdürülmesinde etkilidir. Sigara içmeyle ilgili olumlu beklentilere sahip olanlar, diğerlerine oranla bu alışkanlığa daha çok ilgi ve eğilim göstermektedir (Dalton ve diğ., 1999). Sigara içmekten olumlu beklentilere sahip olanlar, bu alışkanlığın; fizyolojik rahatlama (Jenks, 1992), konsantre olma (Özbay ve Yazıcı, 1996), stresle başa çıkma (Acierno ve diğ., 1996) ve kilo kontrolünü sağlama (Jenks, 1994) üzerinde etkili olduğuna inanmaktadırlar. Bu bilgiler ışığında, araştırmamızda; sigara içen öğrencilerle içmeyen öğrencilerin sigara içmeye ilişkin tutumları arasında fark olduğunu vurgulayan denence test edilmektedir.

Yöntem

Araştırma Grubu

Bu çalışmaya, Karadeniz Teknik Üniversitesinin farklı bölümlerinde okuyan 450 öğrenci katılmıştır (Erkek = 248, Kız = 202). Öğrenciler, sigara içme alışkanlığını ve sigara içmeye ilişkin tutumları kapsayan ölçme aracını cevaplandırmışlardır. Yaş aralıkları 18 ile 27 arasında (Ort = 21.71, Ss = 1.45) değişmektedir. Bunlardan % 41.1'i sürekli sigara içicisi iken, % 58.9'u sigara içmemektedir. Sigara içenlerin günlük sigara içme sayıları 1 ile 45 arasında (Ort = 13.95, Ss = 7.39), sigara içme süreleri de 1 ile 21 yıl arasında (Ort = 5.05, Ss = 3.14) değişmektedir. Katılımcıların annelerinin % 57.3'ü, babalarının % 35.6'sı ilkökul mezunu iken, annelerin % 5.6'sı babaların da % 1.1'i üniversite mezunudur. Gruptakilerden % 12.9'unun annesi sigara içerken, bu oran sigara içenlerin anneleri için % 18 sigara içmeyenlerin anneleri için ise % 9.8'dir. Bunun yanında, babası sigara içenlerin oranı % 48.3 iken sigara içenlerin babalarının sigara içme oranı % 48.4, sigara içmeyenlerin babalarının sigara içme oranı ise, % 47.3'tür.

Veri Toplama Aracı (VTA)

Katılımcılara uygulanan VTA'da, sigara içme statüsüne ilişkin soruların yanında, sigara içmeyle ilgili tutumları kapsayan 15 ifadeye yer verilmiştir. Sigara içmeyle ilgili tutumları kapsayan ifadeler, bu konu ile ilgili olarak daha önce yapılan araştırmalar (De Vries & Kok, 1986; Van Harreveld, Van der Plig ve De Vries 1999) dikkate alınarak belirlenmiştir. Ölçekteki ifadeler, uzman kişiler tarafından İngilizce'den Türkçe'ye ve Türkçe'den İngilizce'ye tercüme edilmiştir. VTA likert tipinde olup; tutumlarla ilgili ifadeler (1) Kesinlikle katılmıyorum ve (6) Kesinlikle katılıyorum, arasında değişmektedir. 15 ifadenin 7'si olumlu, 8'i olumsuzdur. Ölçek üzerinde yapılan işlemlerde Cronbach $\alpha = .78$ olarak hesaplanmıştır.

İşlemi ölçeğin nasıl uygulanacağına ilişkin bilgiler, araştırmacı tarafından uygulayıcılara aktarıldıktan sonra uygulama yapılmıştır. Bu

kapsamda, öğrencilere ilişkin değişkenliklerin temsil edilebilirliğine dikkat edilerek, popülasyon geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. İşaretleme için 20 dakika süre verilmiştir. Veriler toplandıktan sonra varyans homojenliği test edilerek, aşırı uçlardaki cevaplamalar ile eksik bırakılan ölçekler analiz dışı tutulmuştur.

Veri Analizleri

Veriler analiz yapılacak hale getirildikten sonra, tanımlayıcı istatistik yöntemleriyle katılımcıların demografik özelliklerini ve sigara içme statülerini belirlemeye dönük işlemler yapılmıştır. Daha sonra, bireylerin sigara içmeyle ilgili tutumları arasında anlamlı farklar olduğunu vurgulayan denence test edilmiştir. Bunun için bağımsız t testi analizi yapılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıklar araştırıldıktan sonra, sigara içmeyle ilgili olumlu tutumlara sahip olan bireylerin, bu tutumlarının kaynaklarını açıklamak amacıyla çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi (HRA) işlemi yapılmıştır.

Bulgular

Sigara İçen ve İçmeyenlerin Sigara İçmeye İlişkin Tutumları Arasındaki Farklılıklar

Tablo 1’de görüldüğü gibi, bireylerin sigara içmeye ilişkin tutumları olumlu ve olumsuz ifadelerle ortaya konmuştur. Sigara içenler sigaranın olumlu, içmeyenler ise olumsuz sonuçlarına vurgu yapmışlardır. Burada ortaya konan sonuçların bir kısmı (öksürmeye neden olması, zararlı olması, kansere ve nefes darlığına yol açması gibi) nesnel olsa bile öğrencilerin tutumları arasında farklılıklar gözlenmektedir. Kuşkusuz ki farklılıkların anlamlı olması önemlidir. Bu nedenle sigara içen ve içmeyen öğrencilerin tutumları arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesi için bağımsız t testinden yararlanılmıştır.

Tablo 2’de görüldüğü gibi sigara içmenin olumlu sonuçları konusunda sigara içenlerle içmeyenlerin tutumları arasında anlamlı farklılık vardır, $t = 11.93$, $p < .001$. Bu farklılık sigara

Tablo 1. Öğrencilerin Ölçekten Aldıkları Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Sigara İçmeye İlişkin tutumlar	Sigara İçenler		Sigara İçmeyenler	
	Ort	Ss	Ort	Ss
1. Sigara zindeliği azaltır (-)	2.14	1.45	3.32	1.64
2. Sigara gerginliği azaltır (+)	3.80	1.37	2.34	1.41
3. Sigara öksürmeye neden olur (-)	4.16	1.38	5.04	1.13
4. Sigara vücudun gevşemesine yardımcı olur (+)	3.36	1.34	2.09	1.27
5. Sigara kişinin saygınlığını artırır (+)	1.36	.92	1.30	1.03
6. Sigara başkalarının rahatsız olmasına neden olur (-)	4.71	1.29	5.51	.93
7. Sigara sağlığa zararlıdır (-)	5.55	1.15	5.84	.72
8. Sigaranın kötü kokusu vardır (-)	4.95	1.50	5.73	.79
9. Sigara iştahı azaltır ve kilo almayı önler (+)	4.35	1.49	4.16	1.49
10. Sigara bir alışkanlıktır (-)	5.41	4.05	5.23	3.51
11. Sigara nefes darlığına neden olur (-)	4.61	1.29	5.28	.98
12. Sigara akciğer kanseri ve kalp rahatsızlığının ortaya çıkma riskini artırır (-)	5.15	1.12	5.56	.74
13. Sigara konsantre olma becerisini artırır (+)	2.94	1.52	1.66	1.13
14. Sigara sosyal etkileşimi destekler (+)	1.84	1.14	1.55	.98
15. Sigara sıkıntıların giderilmesine yardımcı olur (+)	2.96	1.43	1.88	1.13

Sigara içenler (n = 185), sigara içmeyenler (n = 265).

Tablo 2. Öğrencilerin Sigaranın Olumlu ve Olumsuz Sonuçlarına İlişkin Tutumları Arasındaki Farklılıklar

Faktör	Değişken	N	Ort	Ss	t
Olumlu Sonuçlar	Sigara İçenler	185	2.92	.75	11.93***
	Sigara İçmeyenler	265	2.09	.71	
Olumsuz Sonuçlar	Sigara İçenler	185	4.74	.94	-7.77***
	Sigara İçmeyenler	265	5.35	.73	

***P<.001.

içenlerin puanlarının (Ort = 2.92, Ss= .75), içmeyenlerin puanlarından (Ort = 2.09, Ss= .71) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Olumsuz sonuçlar konusunda sigara içmeyenlerle, içenlerin puanları arasında da anlamlı fark vardır, t = -7.77, p< .001. Bu farklılık içmeyenlerin puanlarının (Ort = 5.35, Ss= .73), sigara içenlerinkinden (Ort = 4.74, Ss= .4) daha yüksek olmasından kaynaklanmıştır.

Bu farklılıkların ortaya çıkmasında hangi süreçlerin etkili olduğu, diğer bir deyişle bağımlı değişken (BD) olarak belirlediğimiz sigara içmeye ilişkin olumlu tutumların, hangi bağımsız değişkenlerle (BSD) açıklanabileceği, araştırmanın diğer önemli boyutudur. Bu açıklamayı yapabilmek amacıyla oluşturulan modelde, sigara içmeye ilişkin tutumlar olumlu (+) ve olumsuz (-) olarak belirlenmiş ve

sigara içen bireylerin sigara içmeye ilişkin olumlu tutumlarının kaynakları açıklanmaya çalışılmıştır. Modelin içinde, olumlu tutumlar bağımlı değişken, sigara içme ya da içmeme, sigara içme statüsü ve anne-babanın sigara içme durumu, bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Aşağıda bu modeli açıklamaya dönük olarak düzenlenen hiyerarşik regresyon analiz (HRA) tablosunun özeti verilmektedir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi HRA modeli üç basamaktan oluşturulmuştur. Birinci basamakta sigara içme ya da içmeme durumları girilmiş ve bunların sigara içmeye ilişkin olumlu tutumları açıklamada herhangi bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır. İkinci basamakta, sigara içme statüsüne ilişkin değişkenler girilmiş ve anlamlı düzeyde katkı sağladıkları görülmüştür, $R^2 = .06$, $2,172 = 3.51$,

Tablo 3. Sigara İçen Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçmeye Dönük Olumlu Tutumlarını Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Regresyon Analizinin Özeti

Değişken	B	β	R^2	ΔR^2	sd	F
1. Basamak			.01	.01	1, 174	.01
Sigara içme durumu	-.01	-.01				
2. Basamak	2.32		.06	.06	2,172	3.51*
Sigara içme süresi	.01	.01				
Sigara içme miktarı	.01	.24*				
3. Basamak	2.10		.07	.02	2, 170	2.14
Annenin sigara içmesi	.01	.03				
Babanın sigara içmesi	.01	.01				

***P<.001.

$p < .05$. Bu basamakta sigara içme süresinin özgün katkısı yokken, sigara içme miktarının özgün katkısı, $B = .24$, $p < .05$ 'dir. Modele üçüncü basamakta girilen anne ya da babanın sigara içme durumunun, bireylerin sigara içmeye ilişkin olumlu tutumlar geliştirmeleri üzerinde, istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ortaya çıkmıştır.

Tartışma

Sigara içen ve içmeyen öğrencilerin sigara içmeye ilişkin tutumları arasında farklılıklar vardır. Sigaranın sağlığa verdiği zararlar konusunda, sigara içenlerin inançları içmeyenlere oranla daha düşüktür. Diğer bir deyişle sigara içme alışkanlığına sahip olanların, sağlık odağına (health locus of control) ve genel anlamda sağlığa verdikleri değer, içmeyenlere oranla daha düşüktür (Bennett, ve diğ., 1997). Bu nedenle, sigara içenler, sigaranın kısa süreli hedonistik sonuçlarına, içmeyenler ise genelde sağlığa ilgili olumsuz sonuçlara vurgu yapmaktadır (Van Harreveld, Van der Plig ve De Vries, 1999). Sağlığın yanında beden imajı da önem taşımaktadır. Sigara içen öğrenciler, içmeyenlere oranla bedenlerinin farklı bölgelerine ilişkin olumsuz bir imaja sahiptirler (Clark, 2005). Bu bilgilerden sigara içenlerin, sigaranın sağlığa verdiği zararlara ilişkin bilgiye sahip olmadıkları sonucu çıkarılmamalıdır. Bulgular dikkate alındığında, sigara içenlerin de sigaranın sağlığa verdiği zararlardan haberdar oldukları, ancak zararlara ilişkin tutumlarının içmeyenlerin tutumları kadar katı olmadığı anlaşılmaktadır (Correia, 2006). Bu sonuç aynı zamanda, sağlığa verdiği zararları bildikleri halde sigara içenlerin bu alışkanlığı sürdürdüklerini göstermektedir (Viscusi, 1992). Najem ve arkadaşlarının (1997) elde ettikleri sonuçlar, bu bulgularla paralellik göstermektedir. Bu araştırmacılar, sigaranın sağlığa verdiği zararlar konusunda, sigara içmeyenlerin, içenlere oranla daha duyarlı olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Bu araştırmaların aksine Kenford (2006) ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada genel sağlık durumu ve bağımlılık endişesi ile sigara içme

arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Sigara içme ölçeğinde, sağlık ve sosyallik dışında, sigaranın diğer sonuçlarıyla ilgili ifadeler de yer verilmişti. Bu ifadeler; sigaranın; insan fizyolojisi (1, 2, 4 ve 10. madde), konsantre olma ve stres yaşantıları (13 ve 15. madde) üzerindeki etkilerinin nasıl algılandığıyla ilgilidir. Analiz işlemleri; sigara içenlerin içmeyenlere oranla sigaranın gerginliği azalttığına, buna karşılık zindeliği azaltmadığına inandıklarını göstermiştir. Bu sonuç, Jenks'in (1994) bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Sigara içenler, sigaranın gerginliği azaltarak ve konsantre olma becerisi sağladığını (Özbay & Yazıcı, 1996) düşünmektedirler. Bu sonuçların yanında, sigara içenler içmeyenlere oranla sigaranın stres yaşantılarını-sıkıntılarını gidermede etkili olduğuna inanmaktadır. Bu konuda yapılan pek çok araştırma bulgusu (ör., Kassel, 2000; Parrott, 1999) bu sonucu destekler niteliktedir. Si queira ve arkadaşları (2000) tarafından doğrudan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada da; sigara içen üniversite öğrencilerinin stres düzeylerinin, içmeyenlere ya da eski içicilere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Özetle belirtmek gerekirse; aile ve arkadaşların normları sigara içme statüsü üzerinde etkilidir (Carvajal ve diğ., 2000). Bu normlar, sigara içme eğilimlerini güçlendirmektedir (Pierce ve diğ., 1996). Bu eğilimlerin ortaya çıkmasında, sigara içmeye dönük olumlu düşünce yapısının da etkisi vardır (Cowdery, Fitzhugh, & Wang, 1997). Sigara ve madde kullanmaya ilişkin olumlu düşünce yapısı, madde kullanımına ilişkin bilgiyi yapılandırma modelleri (information processing models of substance use) oluşturmaktadır. Bu modeller, madde kullanımında; madde kullanımına ilişkin beklentilerin temel rol oynadığını vurgulamaktadır. Palfai'nin (2002) çalışmasından elde edilen sonuçlara göre; sigara içmeyi sürdüren kişilerin bellekleri sigara içmeye ilişkin olumlu sonuçlarla ve beklentilerle güçlü bir ilişki içindedir.

Sonuç

Sigara içenlerle içmeyenlerin tutumları arasındaki farklılıklar, sosyal-bilişsel öğrenme yaşantılarının bu alışkanlığın kazanılmasındaki etkisini göstermektedir. Ancak son derece karmaşık bir davranış olan sigara içmeyi, sadece sosyal öğrenmelerle açıklamak önemli bir sınırlılıktır. Çünkü sigara içme davranışıyla ilişkili olan ve bu nedenle sigara içmeye ilişkin tutumların oluşmasında etkisi bulunan başka psiko-sosyal değişkenler de vardır. Araştırmalarda bu boyutun dikkate alınması gerekir.

Kaynaklar

- Altındağ, A., Yanık, M., Yengil, E., Karazeybek, A.H. (2005). Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 6, 61-66.
- Azak, A. (2006). Sağlık memurluğu öğrencilerinin sigara kullanımını etkileyen faktörler. *Toraks Dergisi*, 7, 120-124.
- Basen-Engquist, K., Edmundson, E.W., & Parcel, G.S. (1996). Structure of health risk behavior among high school students. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 64, 764-775.
- Beck, A.T., Wright, F.D., Newman, C.F., & Liese, B.S. (1993). *Cognitive therapy of substance abuse*. New York: Guilford.
- Bennett, P., Norman, P., Moore, L., Murphy, S., & Tudor-Smith, C. (1997). Health locus of control and value for health in smokers and nonsmokers. *Health Psychology*, 16, 179-182.
- Calnan, M. (1989). Control over health and patterns of health related behavior. *Social Science and Medicine*, 29, 131-136.
- Carvajal, S.C., Wiatrek, D.E., Evans, R.I., Knee, C.R., & Nash, S.G. (2000). Psychosocial determinants of the onset and escalation of smoking: cross-sectional and prospective findings in multiethnic middle school samples. *Journal of Adolescent Health*, 27, 255-265.
- Chassin, L., Presson, C.C., Rose, J.S., & Sherman, S.J. (1998). Maternal socialization of adolescent smoking: Intergenerational transmission of smoking-related beliefs. *Psychology of Addictive Behaviors*, 12, 206-216.
- Clark, M. M., Croghan, I.T., Reading, S., Schroeder, D.R., Stoner, S.M., Patent, C.A., Vickers, K.S. (2005). The relationship of body image dissatisfaction to cigarette smoking in college students. *Body Image* 2, 263-270.
- Copeland, L.A., Shope, J.T., & Waller, P.F. (1996). Factors in adolescent drinking/driving: binge drinking, cigarette smoking, and gender. *Journal of School Health*, 66, 254-260.
- Correia, C.J., Ballard, S.D., Henslee, A.M. Irons, J.G. (2006) Perceived consequences of cigarette use among college students. *Addictive Behaviors* 31, 1490-1495.
- Cowdery, J. E., Fitzhugh, E. C., & Wang, M. Q. (1997). Sociobehavioral influences on smoking initiation of Hispanic adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 20, 46-50.
- Çan, G., Özlü, T., Torun, P., & Bülbül, Y. (1998). Karadeniz Teknik Üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin sigara içme alışkanlıkları. *Tüberküloz ve Toraks* 46, 245-249.
- Dalton, M.A., Sargent, J.D., Beach, M.L. Bernhardt, A.M., & Stevens, M. (1999). Positive and negative outcome expectancies of smoking: Implications for prevention. *Preventive Medicine: An International Journal Devoted to Practice & Theory*, 29, 460-465.
- De Vries, H. & Kok, G.J. (1986). Preventie van roken bij jongeren, *Nederlands Tijdschrift Voor de Psychologie*, 42, 215-223.
- Ennett, S.T., & Bauman, K.E. (1994). The contribution of influence and selection to adolescent peer group homogeneity: The case of adolescent cigarette smoking. *Journal of Personality & Social Psychology*, 67, 653-663.
- Freeman, M.A., Hannessy, E.V., & Marzullo, D.M. (2001). Defensive evaluation of smoking messages among college-age smokers: The role of possible selves. *Health Psychology*, 20, 424-433.
- French, S.A., Jeffery, R.W., Klesges, L.M., & Forster, J.L. (1995). Weight concerns and change in smoking behavior over two years in a working population. *American Journal of Public Health*, 85, 720-722.
- Gibbons, F.X., Helweg-Larsen, M., & Gerrard, M. (1995). Prevalence estimates and adolescent risk behavior: Cross-cultural differences in social influence. *Journal of Applied Psychology*, 80, 107-121.
- Gillmore, M.R., Wells, E.A., Simpson, E.E., Morrison, D.M., Hoppe, M.J., Wilsdon, A. A., & Murowchick, E. (2002). Children's beliefs about smoking, Nicotine & Tobacco Research, 4, 177-183.

- Goldman, M. S. & Rather, B. C. (1993) Substance use disorders: Cognitive models and architecture. In K. Dobson & P. C. Kendall (Eds). *Psychoplatology and cognition* (pp. 245-292). San Diego, CA: Academic Press.
- Graham, J.W., Marks, G., & Hansen, W.B. (1991). Social influence processes affecting adolescent substance use. *Journal of Applied Psychology*, 76, 291-298.
- Hine, D.W., Summers, C., Tilleczek, K., & Lewko, J. (1997). Expectancies and mental models as determinants of adolescents' smoking decisions. *Journal of Social Issues*, 53, 35-52.
- Jenks, R.J. (1994). Attitudes and perceptions toward smoking: smokers' views of themselves and other smokers. *The Journal of Social Psychology*, 134, 355-361.
- Kassel, J. D. (2000). Smoking and stress: Correlation, causation, and context. *American Psychologist*, 55, 1155-1156.
- Kenford, S.L, Wetterb, D.W., Welschc S.K., Smithd, S.S., Fiored, M.C.Bakerc, T.B. (2005). Progression of college-age cigarette samplers: What influences outcome. *Addictive Behaviors*, 30, 285-294.
- Killen, J.D., Robinson, T.N., Haydel, K.F., Hayward, C., Wilson, D.M., Hammer, L.D., Litt, I. F., & Taylor, C. B. (1997). Prospective study of risk factors for the initiation of cigarette smoking. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 65, 1011-1016.
- Klesges, R.C., Meyers, A.W., Klesges, L.M., & LaVasque, M.E. (1989). Smoking, body weight, and their effects on smoking behavior: A comprehensive review of the literature. *Psychological Bulletin*, 106, 204-230.
- Korkut, F. (1994). Üniversite öğrencilerinin sigara içme davranışları üzerinde bir araştırma. II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilimsel Çalışmaları, Ankara.
- Maisto, S.A., Carey, K.B., & Bradizza, C.M. (1999). Social learning theory. In K.E. Leonard & H. T. Blane (Eds). *Psychological theories of drinking and alcoholism* (2nd end., pp 106-163). New York: Guilford.
- Mathews, A. (1997). Information-processing biases in emotional disorders. In D. M. Clark, C. G. Fairbun (Eds.) *Science and practice of cognitive behaviour therapy* (pp 47-67). New York: Oxford University Press Inc.
- Najem, G. R., Batuman, F., Smith, A. M., & Feuerman, M. (1997). Patterns of smoking among inner-city teenagers: smoking has a pediatric age of onset. *Journal of Adolescent Health*, 20, 226-231.
- Özbay, Y., Yazıcı, H. (1996). Sigara bırakma çabaları, içme sıklığı, kontrol etkinliğinin sigara içme davranışı üzerindeki etkisi. 3. Eğitim Bilimleri Kongresine sunulmuş bildiri. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Parrott, A.C. (1999). Does cigarette smoking cause stress? *American Psychologist*, 54, 817-820.
- Pekşen, Y., Canbaz, S., Sünter, A.T., Tunçel, E.K. (2005) Ondokuz mayıs üniversitesi yaşar doğu beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 6, 111-116.
- Perkins, K. A. (1993). Introduction to Special Section: Clinical research in smoking cessation. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 61, 715-717.
- Pierce, J.P., Choi, W.S. Gilpin, E.A., Farkas, A.J., & Merritt, R.K. (1996). Validation of susceptibility as a predictor of which adolescents take up smoking in the United States. *Health Psychology*, 15, 355-361.
- Shadel, W.G., Niaura, R., & Abrams, D.B. (2000). An idiographic approach to understanding personality structure and individual differences among smokers. *Cognitive Therapy & Research*, 24, 345-359.
- Si queira, L., Diap, M., Bodian, C., & Rolnitzky, L. (2000). Adolescents becoming smokers: the role of stress and coping methods. *Journal of Adolescent Health*, 27, 399-408.
- Van Harreveld, F., Van der Plig, J., & De Vries, N.K. (1999). Attitudes toward smoking and the subjective importance of attributes: implications for changing risk-benefit ratios. *Swiss Journal of Psychology*, 58, 65-72.
- Viscusi, W. K. (1992). *Smoking: Making risky decision*. New York: Oxford University Press.
- Weschler, H., Kelley, K., Seibring, M., Kuo, M., & Rigotti, N.A. (2001). College students' smoking policies and smoking cessation programs: results of a survey of college health center directors. *Journal of American College Health*, 5, 205-212.
- Yazıcı, H. (2002). Bilişsel-davranışçı sigara içmeyi bırakma programının depresyonlu, sosyal anksiyeteli ve normal içicilerden oluşan gruplardaki etkililiği. Yayınlanmamış doktora tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon